
ВЛИЯНИЕ НА АДМИНИСТРАЦИЯТА ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ

Ангел Иванов, Юлиана Хаджичонева
Нов български университет

Резюме: Съвременната администрация улеснява бизнес процесите и публичното им управление, включително и икономическата интеграция. Системите за конкурентно управление и исторически успешните модели имат преимущества и недостатъци, но не могат да бъдат считани за универсални. Комбинацията от държавна намеса, търговски-индустриални политики, протекционизъм, субсидии и други инструменти, които защитават икономическата интеграция и националните пазари често са по-подходяща политика, отколкото механичното копиране на модели от други времена и условия. Влиянието на администрацията върху икономическата интеграция е процес на претеглени алтернативи и подходи в преговорен процес между заинтересованите страни, водещи до нова индустриализация - цифрова и научно-интензивна, и до нова геополитическа координация.

Ключови думи: икономическа интеграция, външни и вътрешни фактори за интеграция, индустриализация, публична и бизнес администрация

INFLUENCE OF ADMINISTRATION ON ECONOMIC INTEGRATION

Angel Ivanov, Juliana Hadjitchoneva
New Bulgarian University

Abstract: *The contemporary administration is improving both business and administrative processes including economic integration. Competitive opportunity management systems and historically successful models have their own advantages and disadvantages but they can not be recommended as universal. The combination of State intervention, trade and industrial policies, protectionism, subsidies and other instruments that protect both economic integration and national markets is very often more appropriate policy than mechanically coping models from other times and conditions. The influence of administration on economic integration is a process of weighting alternative approaches in a consulting process between stake holders leading to new industrialization - science intensive and digital, and to geopolitical coordination.*

Key words: *economic integration, external and internal factors for integration, industrialization, public and business administration*

Връзката между икономическата интеграция и администрацията - публична и бизнес, е предизвикателство пред управлението и развитието на две обективни явления.

Публичната сфера и в частност публичната администрация се характеризират с две забележими от пръв поглед и частично съвместими начала - нормативно начало и стремеж към идеални модели на предписвано поведение (нормативизъм и идеализъм). Управлението създава правила, норми върху идеални модели, но ги прилага в реални условия, където нищо не е идеално. Да се утвърди „норма“ означава да се съобразиш със „спокойното битие на нещата“ (по Хегел), но процесите в стопанския, социалния и публичния живот не всякога са спокойни и устойчиви. Всички те, включително и нормите, които ги регулират, имат исторически характер. С други думи, променят се във времето паралелно осъществяващи се промени. Самото развитие предопределя временния характер на нормите, обичаите и всички други регулативни механизми.

Защо е важна връзката между публичната администрация и икономическата интеграция?

Тук са възможни поне два отговора: първият, публичната администрация и нормите от публичната сфера оказват активно въздействие върху икономическата интеграция като обективен процес. Стопанските системи взаимодействат, те се обединяват (интегрират и/или разделят (дезинтегрират) чрез целенасочено управление и/или самоуправление. Съвкупността от норми (обичаи, правила, закони, подзаконови нормативни актове и др.), често наричани институционална среда или съвкупност от условия за разгръщане и развитие на интеграцията, за развитието на всеки отделно взет икономически процес;

Вторият отговор е, че самата интеграция създава нова публичност, наричана регионализация, европеизация и т. н. в зависимост от обхвата и степента на "споеност" между икономическите системи. Това важи и за съединяването между факторите на производство.

Икономическата интеграция означава:

а) процес;

б) състояние на обществото и неговата икономика (Balassa, 1961).

Като процес, интеграцията обхваща инструментите, с които отделните икономически агенти регулират своите търговски и производствени връзки. Когато тези агенти са държави най-често се говори за отстраняване или за утвърждаване на различни форми на икономическа дискриминация между стопанствата им. Субект на промяната в този случай е държавата и нейната публична администрация.

Икономическата интеграция/дезинтеграция съществува в широк диапазон от търговски споразумения като зони за свободна търговия, количествени органичения, квоти, тарифи и други регулаторни инструменти. На другия край на взаимодействието и регулациите са т. нар. търговски войни, чрез които се прави опит за преодоляване на реални и/или измислени диспропорции (дефицити) в двустранните или многостранните търговски отношения. И тук главният герой е администрацията.

Един от първите опити да се администрират (управляват) търговските процеси са митническите съюзи. Често те предхождат политическите съюзи и са по-всеобхватни от тях. Европейският митнически съюз например включва страни, които не са членки на Европейския съюз.

На по-късен етап осмислянето и обобщаването на тяхната практика довежда до организиране на общи пазари. При тях се позволява, но регламентирано, т. е. по определен от администрацията начин да се осъществява движение на факторите за производство между различните страни и пазари.

Икономическите съюзи предполагат и предоставят права и възможности за отпадане на ограниченията върху движението на стоките, услугите и факторите на производство. Този процес е известен като хармонизиране на стопанските

политики между страните участнички в интеграционния процес. Тъй като страните са с различна степен на развитие те провеждат свои стимулиращи и/или рестриктивни политики. Отстраняването на пречките (дискриминационни елементи) пред интеграцията се осъществява от администрацията много внимателно, изисква време и отношение към производствените, разпределителните и преразпределителните процеси към сравнителните търговски предимства между страните.

Създаването на наднационални, властови и управленчески структури води до обща икономическа политика и до достатъчно пълна икономическа интеграция. Свидетели сме на неуспешни локални форми за икономическа интеграция – Съвета за икономическа взаимопомощ между източно-европейските страни, и на успешни образований като Общия пазар на западно-европейските страни. Въпросът е: колко траен е успехът?

Какво показват историческите процеси за интегриране (Balassa, 1961; Balassa, 1975; Meade, 1953; Scitovski, 1958):

- през XIX век е образуван Германски митнически съюз
- послужил като основа на бъдещата германска държава;
- през XX век (1948 г.) се създава съюз между Белгия, Люксембург и Холандия, известен като Бенелюкс, който прераства в икономически съюз през следващата 1949 г. Счита се, че това е първият обнадеждаващ сигнал за Европейската икономическа интеграция; През 1953 г. се създава Европейското обединение за въглищата и стоманата;
- Европейската икономическа общност се създава през 1958 г. Тук учредителите са Белгия, Франция, Италия, Люксембург, Холандия и Западна Германия;
- през 1960 г. Австрия, Дания, Норвегия, Швеция и Великобритания основават Европейска асоциация за свободна търговия (ЕАСТ);
- през 1948 г. е създаден Съвет за икономическо взаимодействие (СИВ) с участници СССР (до 1979 г.), България, Чехословакия, Унгария, Полша, Румъния, Албания, ГДР. По-късно към тях се присъединяват Куба и Монголия.
- през 1960 г. е създаден и Централно-американски общ пазар;
- през 1967 г. се подписва споразумение за учредяване

на Източно-африканско икономическо общество.

Не може да се отрече активната роля на държавните администрации в тези процеси. Те са субектът на управление при тяхното планиране и осъществяване.

Впечатлява факта, че всички интеграционни форми следват пространствена (географска) и следвоенна логика. Те са зависими и от техническия прогрес в транспорта, който определя т. нар. транспортни разходи. Втората световна война практически доведе до изграждането на нови икономически, а в перспектива и до военни обединения (лагери). Политически стимулираната икономическа интеграция е предмет на много научни изследвания, но тя повдига и много проблеми за сравнителната икономическа ефективност на външно-търговската дейност и за рентабилността на износа на всяка страна поотделно.

Не е случаен фактът, че икономическите науки интензивно изследват интеграционните процеси непосредствено след Втората Световна война. От една страна, с надеждата да не допуснат нейното повторение, а от друга, да повишат качеството и ефективността на националните стопанства поради синергията от тяхната търговска координация.

Процесът на временни икономически образувания не се оказва лесен, особено когато става дума за страни с различни икономически и технологични нива на развитие, с различни култури и политическа ориентация. Например, през 1989 г. СИВ прекрати дейността си.

Какво кара страните да се обединяват, интегрират и да се разделят? Защо държавната (публичната) администрация не успява да се ориентира в интеграционните процеси и реагира със закъснение спрямо промените в интеграционните процеси?

Най-общо, това е стремежът чрез обединяването страните да увеличат собствения си икономически потенциал и да използват пазарния ресурс на други страни. Така се разширява арсеналът от приложими политики в отделните страни, но се увеличават и съпътстващите рискове. Когато платежните баланси на държавите се влошат, те се опитват да развият собствени производства, които да заменят вноса. В този случай администрацията провежда вносно-заместващи политики с идеята да се облекчи платежния баланс на страната и да се стимулира растежът.

Инструментите за постигане на експортна ориентация и замяна на вноса с местно производство са разнообразни – от девалвация на националните валути до субсидии за експортни производства и стимули за по-бърз вътрешен растеж (вж. Ojimi, 1970; Shoenfeld, 1962).

Защитата на вътрешния пазар чрез защитата на местната индустрия и експанзията на външните пазари е нормалната историческа логика в развитието на интеграционните процеси. Ето какво пише през 1970 г. заместник-министърът на външната търговия на Япония (Ojimi, 1970) когато Япония трябваше да решава този проблем:

... след войната японският износ включваше играчки и други подобни стоки като нискокачествени текстилни изделия. Трябваше ли Япония в съответствие с теорията за сравнителните предимства да основава своето бъдеще върху тези отрасли на промишлеността с интензивно използване на труд? Това би било възможно и разумен съвет за страни с население от 5 до 10 млн. души, но Япония има огромно население. Ако Япония беше взела решението или доктрината за свободна търговия и беше решила да се специализира в индустрия от този тип, тя практически завинаги би се оказала обвързана към азиатския път на стагнация и бедност.

Министерството на външната търговия и промишлеността реши да създаде в Япония отрасли, които изискват използване на капитал и техника, отрасли, които от гледна точка на сравнителните издръжки биха били най-подходящи за Япония като стоманодобивна промишленост, нефтопреработването, нефтохимията, автомобилната промишленост, производство на оборудване (машиностроене) от всички типове и електроника, включително производство на компютри. От краткосрочна статистическа гледна точка поддържането на такива отрасли на промишлеността би трябвало, струва ми се, да противоречи на икономическата рационалност, но от перспективна гледна точка именно тези отрасли на промишлеността, където еластичността на търсенето спрямо дохода е висока, а технологичният прогрес е интензивен и производителността расте бързо са необходими за страната...

Тази констатация е поучителна. Въпреки че “сравнението не е аргумент” е необходимо, когато се съпоставят страни и политики да се търсят сравними периоди от тяхното развитие.

Уроците не са еднозначни – няма успешни модели за всички условия и култури, за всички пазари и икономики. Ако един модел е бил успешен в Япония, твърде вероятно е той да бъде неуспешен в Латинска Америка, например.

Да се прекрати вноса и да се организира местно производство е привлекателна, но трудна за осъществяване външно-търговска политика. Лесно се формулира и трудно се осъществява. Обикновено технико-икономическото ниво на производителите я спъват. В този смисъл успешният японски урок, както и неуспешния латиноамерикански остават уникални, неповторими и с местно значение.

Данните, показващи замяната на вноса говорят, че това се постига сравнително леко, ако става дума за предмети за потребление. Не така стои въпроса с инвестиционните стоки (машини, съоръжения, комплектоващи изделия и др.). Пазарите стават все по-глобални и международни – местните пазари просто се “вписват” в международните. Необходим е обаче диференциран подход в зависимост от характера на търгуваните стоки и услуги.

Вършно-търговските стратегии, чрез които се участва в интернационализацията стават все по-обвързани с технологичните промени. Конкурентните възможности на националните икономики и степента на зрелост на пазарите зависят от технологичното ниво на производителите, от гъвкавостта на тяхната организираност.

Темповете на икономическия растеж показват силна зависимост от технологичното обновяване и превъоръжаване на производствените активи. Съвременната конкуренция се измества от пазарите и непосредственото производство към технологиите, които ги променят радикално. Успоредно с тази промяна се променя и потребителят – новите технологии моделират потреблението по свой образ и подобие.

Ако сравним темповете на развитие на външната търговия с общите темпове на развитие ще видим, че те изостават от темповете на отделните страни, особено в онези, които все

още имат възможност за екстензивно развитие и за използване на допълнителни природни ресурси. Любопитен въпрос за икономисти и политици е дали временно неограничената (а такава по принцип не съществува) ресурсна осигуреност не е беда за перспективното развитие на природно-облагодетелстваните страни. Свиването на търговията спрямо общия темп на развитие показва, че търсенето като цяло ще намалява. Това от своя страна води до по-слаб технологичен прогрес повсеместно. Неравномерността в технологичното развитие води до поява на страни и пазари “локомотиви” на развитието, но и до изоставящи бедни страни, до необходимост от ревизия на съществуващите представи за разпределителните и преразпределителните отношения в съвременната икономика.

Икономическата интеграция води до по-ефективна конкуренция и до изчистване на пазарите от монополистични и олигархични пазарни структури. Това на теория. Върху тази основа очакванията са интеграцията да повишава производствената и търговска ефективност.

Съвременната технологична революция е цифрова. Използването ѝ в сферата на финансите е придобила популярност като финтех (fintech). Тази технология радикално прокарва пътя на изкуствения интелект, блокчейн технологията, биометриката, на облачните технологии във финансовата и търговска практика. Ако преди 10-15 г. търговските банки се нуждаеха от две-три седмици, за да оценят кредитоспособността на едно предложение, то днес могат да разберат неговата икономическа перспектива, както и тази на кредитоискателя за минути. Улеснен е достъпът до различни по вид информационни масиви, ускорена е обработката на информацията, намален е броя на посредниците, които стават все по-ненужни. Работата с крупни бази данни и използването на роботи (big data and robotics) позволява търговията и банкирането да стават все по-бързи и точни. Въпреки това съмнението в точността, достоверността и надеждността на разчетите съвсем не изчезва, но продължава да съществува.

Според някои изследователи пазарната стойност на публичните финтех фирми се е увеличила четири пъти за 10 години след финансовата криза от 2007-2008 г. (Raskin & Yermak, 2016).

Как криптовалутите, фермите за добива им, широкото използване на разпределените база данни ще се отразят върху пазарите, тяхната интеграция/дезинтеграция, върху банкирането и върху логиката на глобалния икономически цикъл, предстои да видим. Това е задача и ще бъде предизвикателство пред всяка модерна администрация и бюрокрация. Нека добавим и не по-малко интересния въпрос за енергоемкостта на "копаенето" (mining) на криптовалuti, рисковете, свързани с необичайната изменчивост на тези валути. Независимо от тези страхове обемът на тези валути в САЩ и в паричното предлагане достигат съответно 1,4 трлн. долара и нараства до 12 трлн. долара към 2017 г. (IMF, 2018).

Неизбежно икономическата интеграция и администрацията, отговорна за нейното развитие, са повлияни от технологичните иновации. Като всеки нов инструмент криптовалутите и разпределените бази данни привличат вниманието на управленските кадри и пораждат допълнителни стимули за усъвършенстването на административния процес. Добре известна е тенденцията част от администрацията да се превръща в бюрокрация, а технологичните иновации да стават еднакво неудобни и за бюрократи, и за администратори. Изисква се следене на тенденциите не само по пазари, но и в технологичната област за точно, достоверно и надеждно предвиждане на очакваните търговски събития. Технологиите водят до това, че производителите дават все по-ефективен отговор на въпросите как да произведеме и какво да произведеме и къде да продаваме. В известен смисъл новата им производствена гъвкавост ги превръща и в манипулатори на потреблението.

Макс Вебер, социолог и историк сравнява бюрокрацията (ако я приемем като частен случай на администрацията) с машината. Такова сравнение изглежда логично в средата на миналия век. Той пише: "точност, оперативност, отсъствие на различия (еднообразие), познаване на работата, непрекъснатост на работните процеси, свобода при осъществяване на пълномощията, единство, строга субординация, съкращаване на несъгласуваните действия, а така също и съкращаване на материалните и трудовите издръжки – оптимумът по всички тези критерии се постига при строго бюрократично управление (вж. Вебер, 1946).

Вярата в аналогията между машината (компютрите) и бюрократизираната администрация вероятно е в основата на постоянното увеличаване на административните кадри и в създаването на множество организационни структури не само в отделните страни, но и за пазарите извън държавната юрисдикция.

Все пак не трябва да се забравя, че компютрите са особен тип машина – с много интелект. Това налага администрацията “да търси и купува” ум и разум от бъдещето. Аналогията с миналото често ще я подвежда.

Пословични са решенията на Европейския съюз (Брюксел) за “кривите краставици и щастливите кокошки”. Макар и основателни, такива регламенти и решения ще се помнят откъм хумористичната им страна. Съмнително е дали администрацията в този случай успява да компенсират недостатъците (несъстоятелността) на пазарите или управлението върви по леката страна на производството и разпределението. Резултатът е избягването на отговорността, която превръща самото управление във фикция.

Свършена администрация няма. На фирмено, държавно и наднационално ниво администрацията не предизвиква топли чувства – особено сред предприемачите, поне докато те не наложат своята регулация като норма на поведение. Администрацията и пазарите често са в конфликт, но още по-често си сътрудничат. Ако приемем, че държавната администрация носи отговорност за качествата и структурата на публичните блага, то тя неизбежно трябва да ги предлага на пазарен принцип, т. е. в условията на конкуренция, а не в условията на монопол, какъвто е присъщ на държавата. Законодателната й дейност (на държавата) може и често създава монополна рента (rent seeking process). Това важи и за наднационалните структури, регулиращи, коригиращи и управляващи интеграционните процеси. Икономическият подход към политиката показва, че самият законодателен процес с неговата демократически избрана политическа система създава временна рента, временно висока цена на публичното благо, сравнително, но временно предимство, което във времето затихва.

Тук има парадокс – държавата и наднационалната политика се създават и се утвърждават от организационни структури, които сами по себе си са монопол. Не е невъзможно да се създаде

частен монопол от държавата. Такива примери биха се намерили в осъществяването на наследствена приватизация и реституция.

Администрацията създава и се възползва от рентата и от рентните отношения както съзнателно, така и несъзнателно. Рентата е синоним на плащанията, които се осъществяват, за да се използва някакъв ресурс – земя, труд, идея и т. н. Оттук тръгва разнообразието от рентни отношения, които не са любима тема на публичната администрация. Традиционно, но и неточно се счита, че това е проблем на бизнес администрацията.

Логиката дотук обаче показва, че между тези две страни на администрацията няма непроходими граници. По-скоро би било уместно да говорим за две характеристики на администрацията, за бизнес и публична страна на едно и също явление – управлението.

Влиянието на администрацията върху интеграционните процеси не е еднозначно. То се развива в политически контекст. Неговото изследване и анализиране предполага многостранен (комплексен) подход и усилия на институции, а не на отделни лица или на само една отделно взета организационна структура.

В стремежа си да се интегрират пазарите с производителите икономическата наука дълги години обучаваше студентите в умения да провеждат комплексни пазарни проучвания. Днес тези усилия се обединиха в нова учебна дисциплина “маркетинг”, но методологическият подход остава почти същият. По-голямата убедителност идва от бързия достъп до информация и от нейното качествено обработване заради ефективността на модерните информационни технологии. Умението да се осмислят и интерпретират данните от администрацията остава от съществена значимост.

Големите уроци пред администрацията в двата ѝ варианта публична и бизнес администрация произтичат от глобализацията. Тя вероятно ще бъде вечният спътник на обществата и техните икономики. Администрацията винаги и навсякъде ще бъде местна, локална и с всички произтичащи от това недостатъци. Търговията, банките и модерните производства ще стават все по-глобални и световни. Неусетно за самата администрация тя ще бъде системно повлиявана от изискванията “да се действа локално и мисли глобално”, от трудното съчетаване

на глобални знания и умения с локални изисквания за ефективно действие. В тези условия кадрите и капиталите стават все по-нелоялни и все по-мобилни в търсене на ефективност и рентабилност. Неизбежно администрацията трябва да промени приоритетите си, да балансира между двустранна и многостранна икономическа дипломация и политика. Неизбежно тя ще навлезе и в политическото пространство.

Дори само заради ефекта на мрежовата икономика ще ѝ се наложи да усъвършенства представите си и инструментите си за боравене със собствеността, доходите, работните места, парите и политическата сила на банките.

Към 2018 г. е ясно, че технологиите не всякога работят така, както е обещавано, но последиците от тяхното използване могат да доведат до финансови и социални кризи, да реализират едни или други търговски или научно-технологични политики.

Претенциите към администрацията (и науката, която я аргументира) са за по-бързо, по-точно и достоверно реагиране на рисковете и на негативните последици в развитието. В това отношение влиянието на администрацията върху икономическата интеграция се свежда до по-ефективен комплекс от мерки за управление на развитието, на двустранните и многостранните икономически отношения и политики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванов А. и Ю. Хаджичонева. (2015). Устойчивост, бизнес среда и конкурентно развитие. In: Сборник Том I. Доклади от Международна научна конференция Посткризисно управление в бизнеса. София: ХТМУ

2. Иванов А. и Ю. Хаджичонева. (2015). Глобализация и предизвикателства пред съвременното управление. В: Сборник Том I. Доклади от Международна научна конференция Посткризисно управление в бизнеса. София: ХТМУ

3. Хаджичонева Ю. (2014). Сравнителен анализ на методологическите подходи за изследване на конкурентоспособността. In: Сборник Том II. Доклади от Международна научна

конференция “Икономика и управление в турбулентна бизнес среда”. София: ХТМУ

4. Хаджичонева Ю. (2015). Конкурентоспособност и подобряване на средата за бизнес развитие. Автореферат. София: Нов български университет Available at: <http://www.nbu.bg> [Accessed 15/06/2018]

5. Шваб Кл. (2016). Четвъртата индустриална революция. София: Хермес

6. Balassa B. (1961). The Theory of Economic Integration. IL, Homewood: R. D. Irwin

7. Balassa B. (1975). Monetary Integration in European Common Market. In: European Economic Integration. Amsterdam: North Holland, p. 175-220

8. Meade J. E. (1953). Problems of Economic Union. London: Alien and Unwin

9. Scitovski T. (1958). Economic Theory of Western Union Integration. London: Alien and Unwin

10. Ojimi V. (1970). Japan Industrialization Strategy. In: OECD Japanese Industrial Policy. Paris: OECD

11. Shonfeld D. (1962). Modern Capitalism. Oxford: Oxford University Press

12. Raskin M. and D. Yermack. (2016). Digital Currencies, Decentralized Ledgers and Future of Central Banking. In: NBER Working Paper. May 2016

13. IMF. (2018). Fintech and Financial Services : Initial Consideration. In: IMF staff Discussion Notes, p. 9

14. Weber M. (1949). Burocracy. In: From Max Weber: Essays in Sociology. H. Gerth and C. W. Mills (eds). New York: Oxford University Press